

משמורת משותפת – מאפשרות חריגה לנורמה?

מאת: עו"ד איתן ליפסקר

סוגיית המשמורת על הילדים הנה מהנושאים הבסיסיים והמהותיים ביותר הנוגעים לתהליך התפרקות התא המשפחתי בתהליך הגירושין / פרידה. בישראל הוסדרה סוגיה זו במהלך העשורים הקודמים תוך נטיה בולטת להעניק את המשמורת על הילדים לאם בעוד לאב נקבעים הסדרי ראייה במהלכם הוא שוהה עם הילדים לפרקי זמן מוגבלים ומוגדרים. הסדרים אלו הושפעו מהוראות חוק הכשרות המשפטית והאפוטרופסות שקבעו כי בגילאים צעירים ובהעדר נסיבות יוצאות דופן יש לתת את המשמורת בילדים בידי האם. הוראה זו זכתה לכינוי "חזקת הגיל הרך".

בהתחשב בעובדה כי חוק הכשרות המשפטית והאפוטרופסות נחקק בתחילת שנות ה-60 של המאה הקודמת, ניתן להבין כי הנורמות החברתיות שהיו מקובלות בשעתו, השתנו לא מעט במהלך השנים שחלפו מאז. כך, למשל, אורח החיים המודרני המאפיין חלקים נרחבים של המשפחות החיות כיום בישראל כולל את העובדה כי כמעט כל אשה יוצאת לעבודה ולעיתים קרובות מדובר בעבודה במשרה מלאה. עובדה / עבודה זו גורמת מטבע הדברים למעורבות גוברת והולכת של הבעל / האב בחייהם ופעילותם היומיומית של הילדים.

על רקע זה הלכה והתגברה בשנים האחרונות הביקורת על "חזקת הגיל הרך" תוך טענה כי יש לבחון כל מקרה לגופו ובוודאי שלא לתת עדיפות גורפת ומוקדמת לאפשרות משמורת הילדים בידי האם.

האפשרות המועדפת - כך לדעת חלק ממבקרי "חזקת הגיל הרך" – הנה "משמורת משותפת" היינו מערכת בה בני זוג גרושים / פרודים מגדלים את ילדיהם באופן שוויוני, כאשר הילדים מחלקים את זמנם באופן שווה אצל כל הורה ויש להם, בהגדרה, שני בתים. בעבר, עד לא מכבר, היתה אופציית "המשמורת המשותפת" נדירה בישראל והיא יושמה במקרים נדירים וחריגים יחסית, בעיקר כאשר היחסים שבין ההורים היו תקינים ויציבים, המגורים של שני ההורים היו באיזור גיאוגרפי סמוך ובד"כ גם כאשר גיל הילדים היה פחות צעיר.

ואולם, הביקורת המתמשכת על "חזקת הגיל הרך" עשתה את שלה והמלצות ועדה מקצועית ("ועדת שניט") אכן המליצו על ביטול החזקה ומעבר לעקרון של "אחריות הורית משותפת", עקרון המושפע ומקורב למערכת של משמורת משותפת.

על אף שהחוק עצמו טרם שונה, הרי שההמלצות הנ"ל כבר משפיעות במידה רבה על שירותי הרווחה, המעורבים בכל תיק משפטי בו קיים סכסוך סביב נושא המשמורת. כך אירע שבשנתיים האחרונות החלו שירותי הרווחה להמליץ באופן נרחב לערכאות השיפוטיות הדנות בנושאי המשמורת על הסדרי משמורת וראייה שמשמעותם בפועל הנה משמורת משותפת (גם אם לא תמיד נאמר הדבר במפורש).

מנגד, הולכת וגוברת הביקורת על המלצות אלו ועל אופן יישומם שכן הניסיון המצטבר מעיד כי המשמורת המשותפת אינה תמיד מתכון להצלחה וכי יישום נרחב וקשיח של מדיניות משמורת משותפת הוביל לפגיעה משמעותית בילדים, אשר נחשפו לחוסר יציבות מתמשכת בחייהם, תוך הקרבת טובתם ועניינם על מזבח הנוחות והמאוויים של הוריהם. בהקשר זה יש לזכור כי הסדרי משמורת משותפת הכוללים העברות רבות ותכופות של הילדים מהורה אחד למשנהו, עלולה לחשוף את הילדים לאיבה הרבה השוררת לא פעם בין הורים הנתונים ב"מלחמת גירושין", שלא לדבר על עצם הנסיעות המרובות הנלוות לא אחת להסדרים שכאלה. ביקורת נמתחת גם על יישום משמורת משותפת בגילאים צעירים מאוד, כאשר מבחינת הילד, קיימת חשיבות רבה ליציבות וקביעות המקום בו הוא ישן.

הח"מ סבור כי יישום נרחב וקיצוני מידי של המלצות "ועדת שניט" עלול אכן להביא לפגיעה של ממש בטובתם של ילדים, אשר על שמירתה מופקדים לא רק הוריהם אלא גם שירותי הרווחה ובתי המשפט הנדרשים להכריע בסוגיה. עקרון המשמורת המשותפת הנו אכן אידיאל, אולם מעצם טיבו וטבעו אין הוא מתאים לרוב רובם של סכסוכי הגירושין ויישומו באופן נרחב אף עלול לעודד הליכים משפטיים. הדרך הנכונה יותר הנה לבחון את נושא המשמורת בשמרנות זהירה, מבלי לבצע "מהפכות" ותוך הימנעות מניסיון "התאמה" של המציאות ל"אידיאל" שאינו תמיד בר מימוש.